

VÝZVY, PŘEDPOKLADY A BARIÉRY ÚSTAVNÍ PÉČE

14. 3. 2024

Dana Lipová, Daniel Topinka

**PROBLÉMY, PŘEKÁŽKY
A BARIÉRY ÚSTAVNÍ
PÉČE V PERSPEKTIVĚ
JEJÍCH PRACOVNÍKŮ**

**[systém péče
o ohrožené
děti]**

O výzkumu

- Ústavní péče „zevnitř“, tzv. výpověď vycházející z žité zkušenosti
- Střípek do mozaiky informací a dat
- Zviditelnit perspektivy
- Výzkumná a analytická část
- Atmosféra
- Fokusní skupiny

Témata

- Charakteristiky dětí v ústavní péči
- Přijímání dítěte, každodenní život v zařízení a odchod
- Zázemí zařízení – personální a prostorové

Charakteristiky dětí v ústavní péči

- Složité trajektorie příchodů, v okamžiku, kdy je **obtížné působit**.
- Děti přichází z nefunkčních rodin, ty ale po umístění **neprocháží potřebnou změnou**, změny nejsou vyvolávány a rodiny jimi **nejsou provázeny**.

Charakteristiky dětí v ústavní péči

- Děti jsou společnostmi odkládány poté, co si s nimi jiní aktéři systému nedokázali poradit; **symbolický akt**
- **Typy dětí** – a) náročnost životní situace dětí, která vyžaduje specifický přístup (nešťastné, nebezpečné okolí), b) čas

Charakteristiky dětí v ústavní péči

- Podle diskutujících **umístování dětí podle náročnosti péče** do určitého typu zařízení nefunguje.
- **Potkávají děti** s různými problémy a potřebou rozdílné péče.

Život a pobyt dětí v zařízení

- Na rozhodování o umístování dítěte působí řada vlivů. Působí řada aktérů, jejichž rozhodování je vedeno vlastními potřebami, cíli a postupy (zejm. OSPOD, soud), někdy v rozporu.
- **Nevhodně zvolené zařízení pro dítě.**

Život a pobyt dětí v zařízení

- Výběr zařízení je ovlivněn **mechanismem umístování dětí**, který se zakládá na kolizi tlaku na umístění (co nejdříve umístit dítě) a aktuálních kapacit.

Život a pobyt dětí v zařízení

- Dítě neoddělitelnou součástí **rodinné/výchovné skupiny**. Pravidla a principy fungování - základní jednotkou je skupina (ne jedno dítě).
- Různá míra **připravenosti zařízení na přijetí dítěte**. Připravenost samotného dítěte.

Život a pobyt dětí v zařízení

- Adaptace na dvou úrovních: systémové a sociální.
- **Adaptace** je pro dítě zátěžová a hodnocena jako akceptace režimu/pravidel a začlenění do výchovné skupiny.

Život a pobyt dětí v zařízení

- Děti se odchodu obávají, vytěsňují. Přípravy s obtížemi. Po osamostatnění informace a zkušenosti spíše neaplikují, **efektivita příprav je nízká**, děti si demonstrované dovednosti neosvojí a selhávají.

Život a pobyt dětí v zařízení

- Chybí **návazné pobytové služby** pro specifické kategorie mladých dospělých.
- Mladí dospělí při osamostatnění selhávají. **Absence služeb podpory a provázení, následné péče - životní propady.**

Každodenní život dětí v zařízení

- Život dětí se ve značné míře odvíjí od jejich **zařazení do rodinných nebo výchovných skupin**. Skupina je základní výchovnou jednotkou. Zdrojem primární skupinové identity dětí a určujícím kolektivním rámcem života.

Každodenní život dětí v zařízení

- Problémem je **nefunkční specializace zařízení**. Umisťovány společně děti, které mají rozdílné problémy, vyžadují jiný výchovný režim a přístup.
- Zařízení působí na dítě především v oblasti sociálních norem a kontrol - systémy sankcí a odměn, **udržení řádu**.

Každodenní život dětí v zařízení

- Nedostatečná je práce se **vztahy a prožíváním**.
- Vlivy na dítě z vnějšku - od rodičů, školy a lékařů, dozorujících orgánů, OSPOD a neziskových organizací.
- Ústavní péče je **stigmatizována**.

Zázemí zařízení – personální a prostorové

- Personální zázemí
- Prostorové zázemí

Typologie dětí v ústavní péči a potřeba specializace zařízení

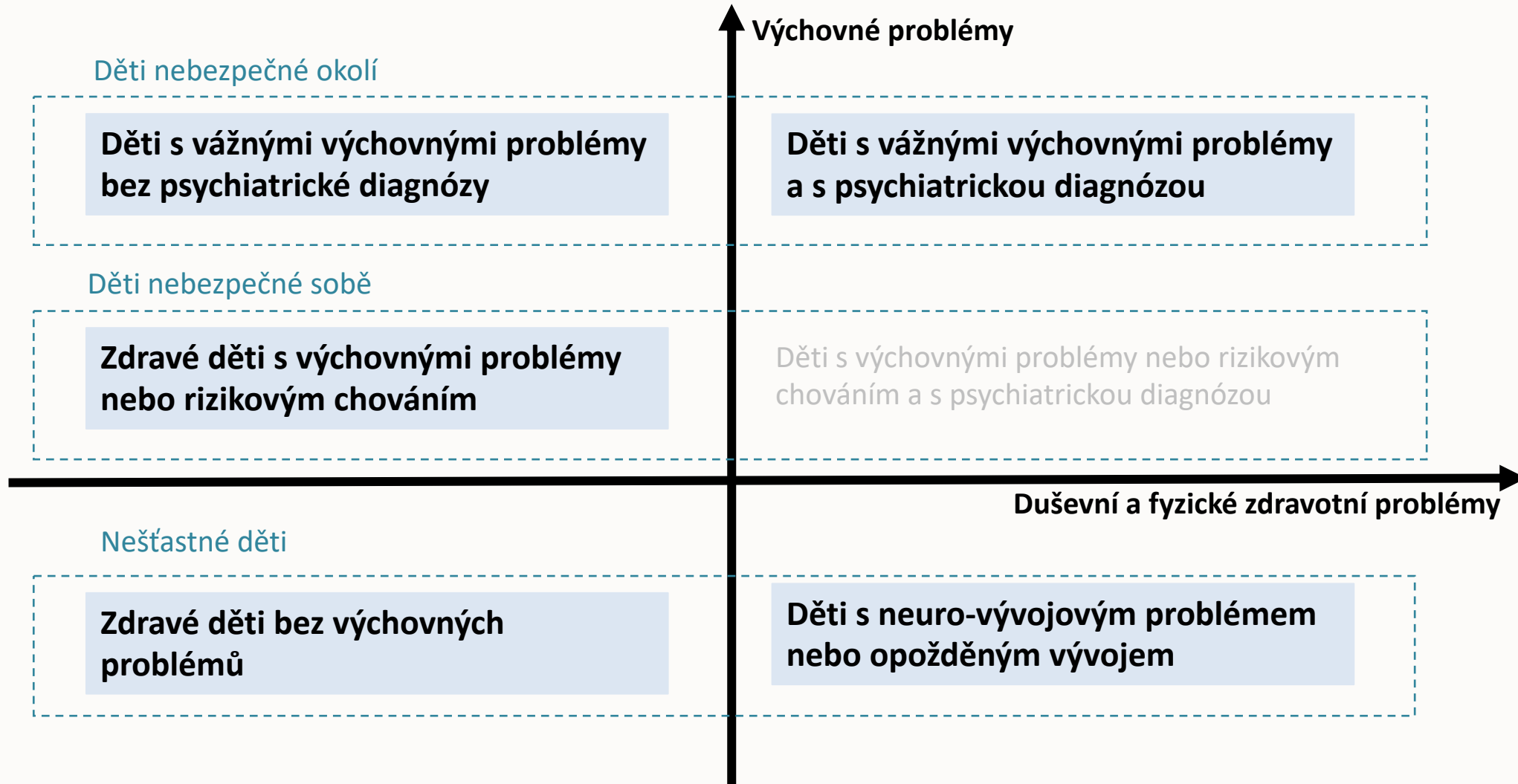

Děti v ústavní péči

- silně heterogenní skupina dětí s velmi rozdílnými potřebami a problémy
- rozdělení na základě tří kritérií:
  - závažnost jejich výchovných problémů
  - jejich zdravotní stav
  - náročnost péče o ně
- 5 (6) základních skupin

Proměna cílové skupiny

Návrh typologie dětí v ústavní péči

Děti v ústavní péči

- Každá skupina dětí (v typologii) má
  - výrazně jiné problémy
  - výrazně jiné potřeby
- Každá tato skupina potřebuje odlišné podmínky péče, především:
  - jiná odborná skladba personálu
  - jiná režimová opatření a výchovné postupy
  - jinak ošetřená práva dětí a zařízení
  - jiný typ prostor (lokalita, prostorové uspořádání)

Typologie dětí v ústavní péči

Kategorie „Děti nebezpečné okolí“

Děti s vážnými výchovnými problémy bez psychiatrické diagnózy

extrémní poruchy chování, agresivní chování, porušování zákona/kriminalita, často adiktologické problémy, silně narušená schopnost sociální interakce, neochotné spolupracovat, těžko začlenitelné

- typově „detenční zařízení“
- možnost omezení práv (např. pohyb mimo zařízení)
- spolupráce s policií, trestními soudy apod.
- postupy pro řešení fyzických útoků
- nutnost mít odborníky se zaměřením na trestnou činnost, etopedy, psychology,
- dostupnost psychiatra a adiktologa, sexuologa
- monitorovací a bezpečnostní vybavení prostor
- bezpečnostní mechanismy a postupy k zajištění bezpečí pro děti i personál

Děti s vážnými výchovnými problémy a s psychiatrickou diagnózou

vážné poruchy chování, nepredikovatelné chování, výbuchy zuřivosti/agrese, reakce neadekvátní situaci, se sníženou schopností spolupracovat, poruchy osobnosti, medikované, někdy adiktologické problémy

- typově „psychiatrická léčebna se speciálním režimem“
- možnost omezení práv (např. pohyb mimo zařízení)
- spolupráce s policií, trestními soudy apod., a zdravotníky
- postupy pro řešení „záchvatů“ (včetně těch spojených s agresí)
- nutnost mít odborníky z oboru psychiatrie, speciální pedagogiky a psychology, dostupný adiktolog, terapeut
- monitorovací a bezpečnostní vybavení prostor
- bezpečnostní mechanismy a postupy k zajištění bezpečí dětí i personálu

Typologie dětí v ústavní péči

Kategorie „Děti nebezpečné sobě“

Děti s výchovnými problémy nebo rizikovým chováním bez psychiatrické diagnózy

Narušené sociální interakce, sebepoškozující se, s poruchami příjmu potravy, záškoláctví, kázeňské problémy, problémy s alkoholem nebo drogami, nenásilná trestná činnost (loupeže, prostituce..)

- typově „dlouhodobé pobytové SVP“
- možnost omezení určitých aktivit (podle typu problému/léčby)
- krizové postupy při ohrožení zdraví dítěte
- nutnost mít etopedy, psychology, terapeuty, adiktology
- nutnost dostupné psychiatrické péče
- prostory obdobné terapeutickým komunitám, malé skupiny dětí
- intenzivní spolupráce s rodinou

Děti s výchovnými problémy nebo rizikovým chováním a s psychiatrickou diagnózou

Typologie dětí v ústavní péči

Kategorie „Nešťastné děti“

Zdravé děti bez výchovných problémů

odebrané ze sociálních důvodů nebo pro selhání rodičovské péče, obvykle mladšího věku, bez významných výchovných problémů, v akutní životní krizi, citově deprivované

- typově „náhrada rodiny“
- snaha o co nevyšší inkluzi do běžného života
- malé rodinné skupiny 4, max. 6, dětí
- dostupnost psychologa a etopeda
- sociální pracovníci pro intenzivní spolupráci s rodinou/práce na návratu domů
- ideálně byty v běžné zástavbě
- sociální pracovníci pro intenzivní spolupráci s rodinou/práce na návratu domů

Děti s neuro-vývojovým problémem nebo opožděným vývojem

silně zanedbané, výrazně opožděné ve vývoji, týrané, zneužívané, s duševním nebo tělesným zdravotním postižením, duševní onemocnění, snížená schopnost spolupracovat

- typově „náhrada rodiny se speciální péčí“
- snaha o co nevyšší inkluzi do běžného života a intenzivní podpora vývoje a rozvoje schopností
- malé rodinné skupiny 4, max. 6, dětí
- ideálně domky se zahradou v běžné zástavbě
- nutnost zdravotní sestry, fyzioterapeuta a speciálního pedagoga, dostupnost lékaře a psychologa
- sociální pracovníci pro intenzivní spolupráci s rodinou/práce na návratu domů

Klíčové problémy

Klíčové problémy

- Ústavní péči ovlivňuje nejen její **vnitřní nastavení**, ale i řada **vnějších faktorů**
- Vnitřní i vnější faktory se **ovlivňují vzájemně** a **multiplikují svůj dopad**
- Některé faktory mají výrazně větší dopad než ostatní – na ty by se měla zaměřit transformace ústavní péče

Zastaralá legislativa a absence specializace

Proměna cílové skupiny

Legislativa
nereflektuje
cílovou
skupinu a její
potřeby

Nedostatečný
sběr dat

Nedostatečné
plánování
kapacit

Chybí
konsensus o
roli ústavní
péče v
systému

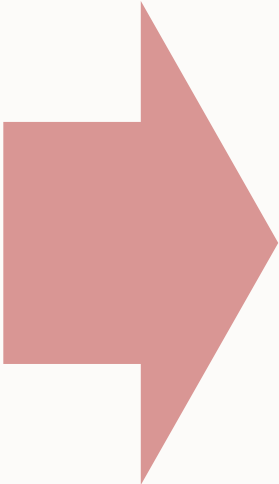

Chybí
jednotný
výklad zákona

Nedostatečné
metodické
vedení

Potřebné úpravy v legislativě a koncepcích

-
- Reflektovat změnu a heterogenost cílové skupiny pomocí různých typů zařízení specializovaných na potřeby určité skupiny dětí (viz. 5 skupin dětí):
    - S jinou odbornou skladbou personálu
    - S jiným režimem, metodami a postupy
    - S jinými oprávněními ve vztahu k dítěti
  - Jasně definovat vizi ústavní péče a její roli v systému ochrany dětí
  - Zajistit pravidelný systematický sběr dat a celorepublikové plánování kapacit podle aktuálních potřeb
  - Zajistit jednotný výklad právní úpravy, především pravomocí a oprávnění zařízení ve vztahu k dítěti, závazný i pro všechny kontrolní subjekty

Režim zařízení znemožňuje individuální péči

Velké budovy
a odlehle
lokality

Dítě žije v
nepřirozeném
izolovaném
prostředí

Důraz na
respektování
režimu a
skupinová
forma péče

Nedostatečné
personální
standardy -
kapacita

Vysoká
heterogenita
dětí

Nemožnost
individuální
péče

Nedostatečná
práce se
vztahy a
prožíváním
dítěte

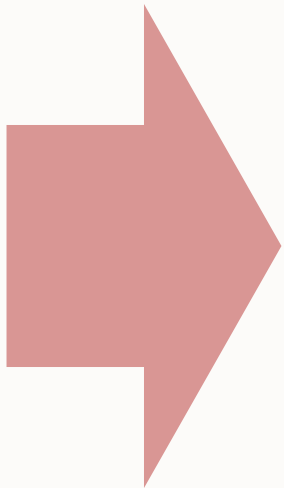

Chybí nástroje
pro rozvoj
klíčových
kompetencí
dětí

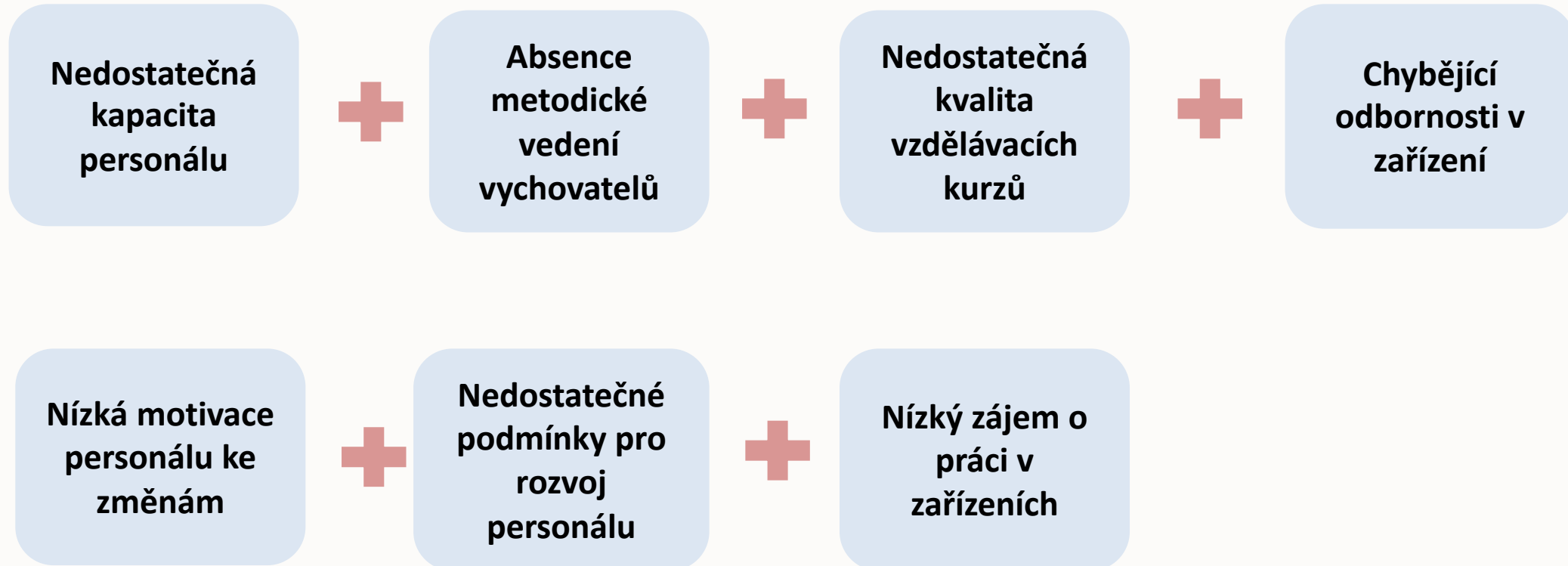
Chybí nástroje
pro řešení
nových
specifických
problémů

Potřebné úpravy v činnostech zařízení

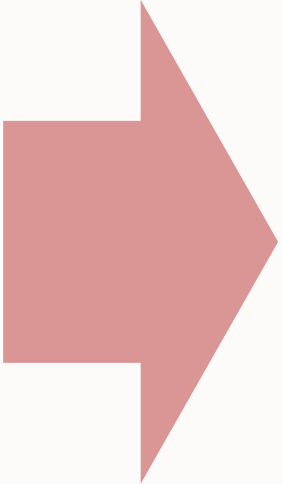

- Zajištění pozvolné adaptace dítěte
- Zmenšení rodinných/výchovných skupin
- Zvýšení kompetencí personálu
  - Nové postupy a metody v péči o děti s problémovým chováním
  - Vzdělávání v práci s traumatem, v práci se vztahy, v oblasti rozvoje sociálních a kognitivních dovedností dětí
- Organizační podpora pro individuální práci s dětmi a zvýšení stability dětí v prostoru
- Zajištění souběžné práce s rodinou dítěte a její zapojení do péče
- Přizpůsobit umístění a velikost budov cílové skupině

Kapacita a kompetence personálu

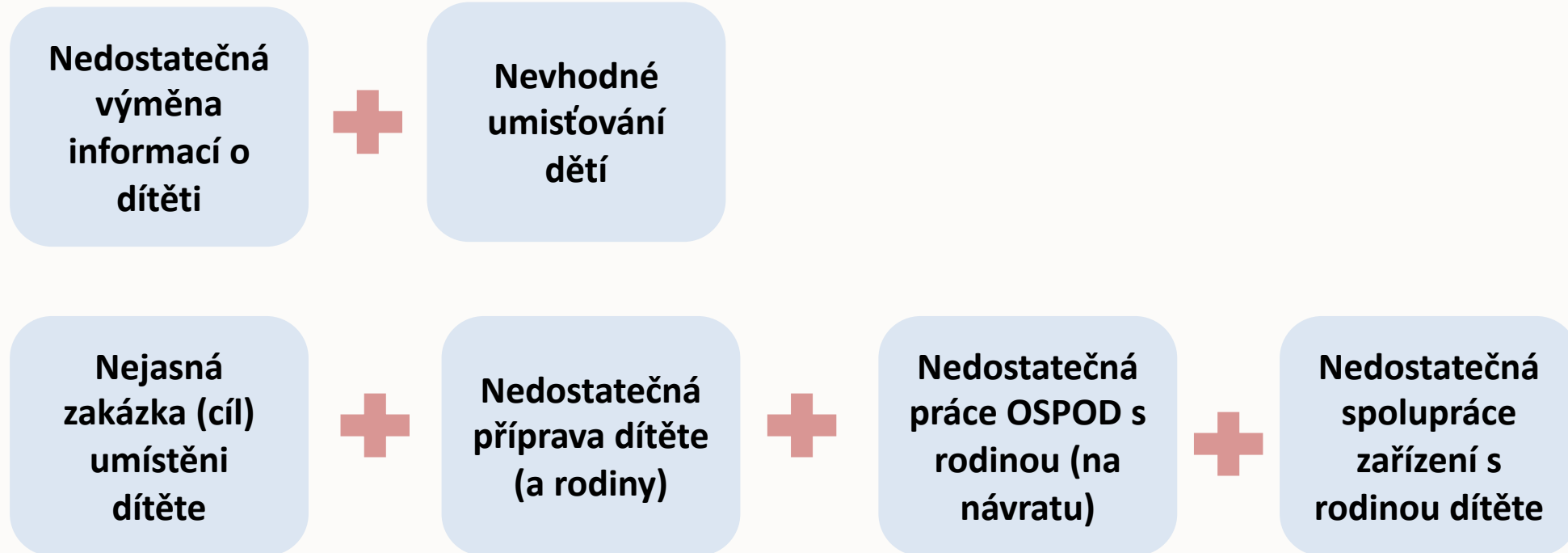

Potřebné úpravy v personálním zabezpečení

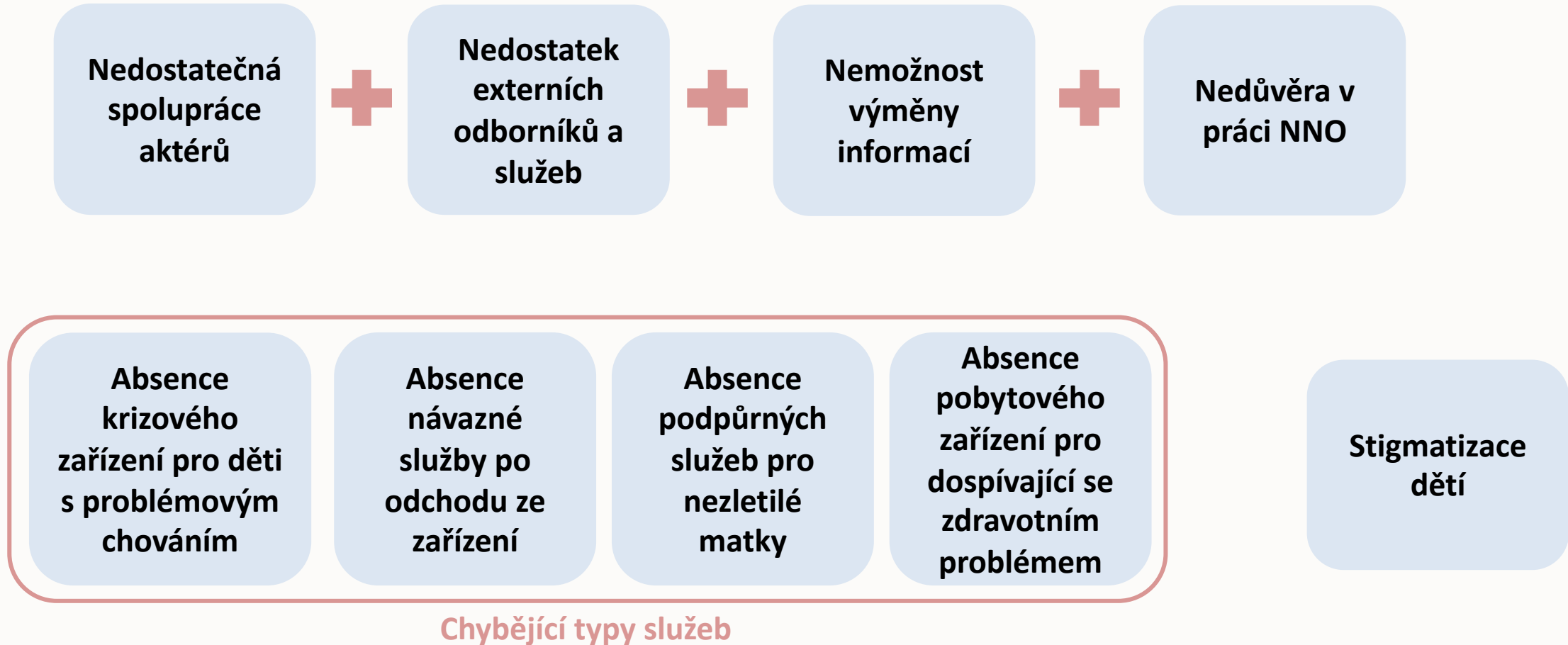
-
- Navýšení personálního standardu u všech typů zařízení, tzn. snížit počet dětí ve skupině na 4 (max. 6)
  - Navýšit kapacity sociálních pracovníků pro práci s rodinou dítěte
  - Podle specializace zařízení doplnit další odbornosti: zdravotní personál (zdr. sestra, psychiatr, adiktolog), psycholog, terapeut, sociální pracovník
  - Zajistit dlouhodobý profesní rozvoj pracovníků v ústavní péči
    - Jednotné metodické vedení
    - Specifické vzdělávání na míru ústavní péče pro různé problémy dětí a různé situace
    - Nové postupy a metody v péči o děti s problémovým chováním
    - Vzdělávání v práci s traumatem, v práci se vztahy, v oblasti rozvoje sociálních a kognitivních dovedností dětí
    - Zajistit supervizi/intervizi pracovníkům

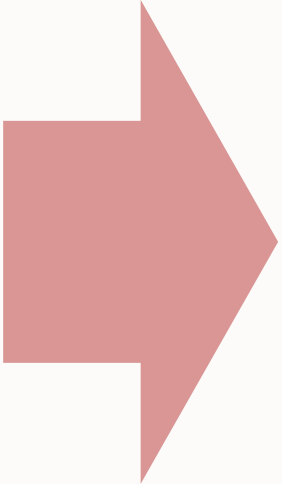
Slabá spolupráce s OSPOD (soudy, státním zastupitelstvím)

Malá kapacita/kvalita sociálních a dalších služeb

Potřebné úpravy v sociální oblasti

-
- Zlepšit výměnu informací a spolupráci mezi subjekty ve prospěch dítěte a jeho potřeb
  - Zajistit srozumitelnou a všem komunikovanou definici důvodů umístění konkrétního dítěte do ústavní péče a podmínek pro návrat dítěte domů
  - Zavést detenční zařízení (resort vnitra) a zařízení pro krizové příjmy dětí s vážnými výchovnými problémy (sociální resort),
  - Zavést nové služby
    - Doprovázení mladých dospělých po opuštění zařízení
    - Pobytové zařízení pro dospívající se zdravotním problémem (ZP, psychiatrické problémy)
    - Pobytové a terénní služby pro rizikové matky s malými dětmi

Prostor pro vaše postřehy a komentáře

Informace k výzkumu:

<https://www.nadacesirius.cz/projekty/projekty-oblasti-nahradni-pece/vyzvy-predpoklady-a-bariery-ustavni-pece>

- Je soukromá nadace založená v roce 2008, kterou vedou a plně financují manželé Radka a Jiří Šmejcovi;
- zaměřuje se na systematická a dlouhodobá řešení problémů a na pozitivní změny systému péče o ohrožené děti v České republice;
- podpořila **více než 80 projektů** v mnoha oblastech péče o ohrožené děti;
- realizuje i vlastní projekty a výzkumy ve spolupráci s předními českými odborníky;
- doposud rozdělila více než **540 mil. Kč** na podporu ohrožených dětí;
- organizuje veřejnou sbírku Patron Děti, která podpořila **15 990 dětí** v celkové hodnotě **132,3mil Kč**.

„Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí.“